

Józef Łapiński

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich : (próba charakterystyki)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 35/1-2, 247-255

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. JÓZEF ŁAPIŃSKI OFMConv.

KODEKS KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH
(*Próba charakterystyki*) *

Treść: Wstęp. 1. Historia Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich. 2. Budowa Kodeksu — CCEO. 3. Idee przewodnie Kodeksu. Zakończenie.

Wstęp

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium — tak brzmi oficjalna nazwa tego zbioru prawodawstwa wschodniego w jęz. łacińskim — został ogłoszony przez papieża Jana Pawła II Konstytucją Apostolską *Sacri Canoness* dnia 18 października 1990 roku — w liturgiczne święto św. Łukasza Ewangelisty. Z kolei 25 października 1990 roku papież przedstawił nowy Kodeks Wschodni biskupom zgromadzonym na 28 sesji plenarnej 8 zwyyczajnego zgromadzenia ogólnego Synodu generalnego, poświęconego *Formacji Kapłańskiej w świecie współczesnym*. Wspomniany Kodeks zaczął obowiązywać wszystkich wiernych Kościołów Wschodnich Katolickich od 1 października 1991 r. — od liturgicznego święta Opieki Matki Bożej. Prezentując Kodeks Wschodni biskupom, jako przedstawicielom całego Kolegium biskupiego zgromadzonym na Synodzie, papież stwierdził *expressis verbis*, że ten Kodeks należy uważać za integralną część całego prawodawstwa Kościoła Katolickiego, jako jeden *Corpus Iuris Canonici*. Jest on — powiedział Ojciec św. — ostatnim z trzech zasadniczych dokumentów kościelnych, ogłoszonych w okresie ostatnich siedmiu lat, które kodyfikują całkowicie system prawny obowiązujący w Kościele powszechnym. Pierwszym z tych dokumentów był Kodeks Prawa Kanonicznego obrządku łacińskiego ogłoszony w roku 1983, następnym Konstytucją Apostolską *Pastor Bonus* z 28 czerwca 1988 r., wprowadzająca nową strukturę Kurii Rzymskiej oraz trzeci, a zarazem ostatni dokument zamykający kodyfikację całego systemu prawnego w Kościele powszechnym, jest Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich. Należy stwierdzić, że promulgowanie Kodeksu Wschodniego jest epokowym wydarzeniem,

* Artykuł opracowano na podstawie: *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, w: AAS, an. et vol. LXXXII, 18 Octobris 1990, nr 11; Richard Pötz, *Die Kodifikation des Katholischen Ostkirchenrechts*, w: Handbuch des Katholischen Kirchenrechts, Regensburg 1983, s. 57—65; E. Eid, *Prezentacja Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, w: L'osservatore Romano, 27. X. 1990, s. 7; Jan Paweł II, *Przemówienie z racji promulgacji Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, w: L'osservatore Romano, 27. X. 1990, s. 4—6.

oznacza bowiem wprowadzenie po raz pierwszy w historii Kościoła, jednego integralnego systemu prawnego, a zarazem wspólnego dla wszystkich wiernych Katolickich Kościołów Wschodnich.

1. Historia Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich

Chcąc lepiej zrozumieć ducha Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, należy bliżej zapoznać się z jego historią. Historia tego Kodeksu była bardzo długa. Już podczas Soboru Wat. I — paralelnie do dyskusji nad kodyfikacją prawa dla Kościoła łacińskiego — dyskutowano również sprawę kodyfikacji prawa Katolickich Kościołów Wschodnich (w tym czasie — Katolickiego Kościoła Wschodniego). Projekt ten jednak nie był kontynuowany. Dopiero po promulgacji CIC w 1917 r. — podjęto tę ideę na nowo. Zasadniczą rolę odegrało tu zainteresowanie Katolickich Kościołów Wschodnich kodeksem łacińskim, oraz potrzeba opracowania podobnych norm prawnych do tych, które zostały wydane dla Kościoła obrządku łacińskiego. Historia zaś kodyfikacji omawianego zbioru — Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich trwała konkretnie aż 63 lata. Zapoczątkował ją papież Pius XI dnia 3 sierpnia 1927 r., podczas audiencji, której udzielił kardynałowi Luigi Sincero. W roku 1929 została utworzona Komisja Kardynałów pod przewodnictwem kardynała Piotra Gasparriego, która w sposób krytyczny opracowała materiały źródłowe oraz zaczęła od roku 1930 wydawać *Fontes Codificationis Orientalis*. Komisja ta w roku 1935 została przemianowana na Papieską Komisję do redakcji Kodeksu Wschodniego Prawa Kanonicznego (*Pontificia Commissio ad redigendum Codicem Iuris Canonici Orientalis*), przez co wkroczone w fazę opracowywania schematu. Już w marcu 1948 r. wyżej wymieniona Komisja przedstawiła Piusowi XII kompletny schemat Kodeksu Wschodniego, który zawierał 2666 kanonów. Jednak Schemat ten poddano krytyce, ponieważ zauważono w nim niebezpieczeństwo latynizacji w nowej formie. W końcu doszło do kompromisu. Papież Pius XII promulgował tylko cztery działy prawa, a mianowicie te, które budziły najmniej kontrowersji. I tak w roku 1949 przez motu proprio *Crebrae Allatae sunt* — prawo małżeńskie, w 1950 r. przez motu proprio *Sollicitudinem nostram* — prawo procesowe, w roku 1952 przez motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris* — prawo zakonne i majątkowe oraz w 1957 r. przez motu proprio *Cleri Sanctitati* — prawo osobowe. Ogłoszone cztery działy prawa przez Piusa XII stanowiły około 60% całości projektowanego Kodeksu Wschodniego. Na 2666 kanonów zostało promulgowanych 1590. Następny papież Jan XXIII w swej encyklice *Ad Petri Cathedram* w roku 1959 zapowiadał odnowę *l'aggiornamento* dyscypliny całego Kościoła, w tym i Kościoła Wschodniego. Zaś dekret Soboru Wat. II *Orientalium Ecclesiarum* z roku 1964 podkreślając potrzebę rozwoju Kościołów Wschodnich, zawiera niejako ogólny zarys przyszłego Kodeksu Katolickich Kościołów Wschodnich”. Następnym etapem omawianej kodyfikacji była działalność papieża Pawła VI, który

w roku 1972 ustanowił Papieską Komisję do spraw Rewizji Kodeksu Wschodniego Prawa Kanonicznego (*Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Orientalis recognoscendo*), której zadaniem było przeprowadzenie reformy całego prawodawstwa Wschodniego dotychczas opublikowanego, jak też nieopublikowanego w oparciu o naukę Vat. II, zwłaszcza dekretu soborowego *Orientalium Ecclesiarum*. Reforma ta miała uwzględniać z jednej strony autentyczne tradycje wschodnie, a z drugiej zaś strony dotrzymać wierności nauce Soboru Wat. II.

W roku 1980 Komisja opracowała projekt nowego Kodeksu dla Katolickich Kościołów Wschodnich, który składał się z 28 tytułów, do których dodano następne dwa, tak że w sumie projekt składał się z 30 tytułów. Tak opracowany projekt wraz ze szczególnie drażliwą Konstytucją Apostolską *Constitutio hierarchica Ecclesiarum Orientalium* w 1982 r. wkroczył w etap *denua recognitio*, który trwał do końca 1985 roku. Po szerokich konsultacjach m. in. z przedstawicielami całej hierarchii Katolickich Kościołów Wschodnich, a nawet i Kościoła Prawosławnego, przygotowany schemat został dokładnie przedyskutowany przez Komisję w dniu 17 października 1986 r. Ostateczny schemat już z niezmiennym tytułem *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* jako *Schema novissimum iuxta placite patrum commissionis emendatum atque Summo Pontifici presentatum* ukazał się w styczniu 1989 roku. Ten najnowszy schemat papież Jan Paweł II, po dokładnej analizie, zatwierdził dnia 14 września 1990 roku — w liturgiczne święto Podwyższenia Krzyża św., a 18 października tegoż samego roku uroczyście go promulgował, jako Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich — CCEO.

Przewidziane jest również opracowanie prawa specjalnego i tymczasowego (*ius speciale et ad tempus*) dla tych wiernych Kościołów Wschodnich, którzy pozostają poza terytorium ich własnej jurysdykcji.

Omawiany Kodeks jest wspólny dla wszystkich 21 Kościołów Wschodnich, które zachowują pełną komunie z Stolicą Apostolską. Wszystkie te Kościoły wywodzą się z pięciu Kościołów Matek, czyli z pięciu głównych tradycji obrządkowych: aleksandryjskiej, antiocheńskiej, ormiańskiej, chaldejskiej i bizantyjskiej czyli konstantynopolitańskiej.

A teraz kilka uwag o stanie poszczególnych grup obrządkowych. Na pozór może się wydawać, że te informacje o poszczególnych tradycjach obrządkowych w tym artykule są zbędne, ponieważ w jakiś sposób odcho- dzą od głównego tematu, to jednak dla całości problematyki związanej z nowym kodeksem, a zwłaszcza z jego podmiotem, którym są żywotnie działające Kościoły Wschodnie, wydaje się, że czymś pożytecznym będzie zapoznanie się bliżej z aktualnym stanem tych Kościołów.

Otóż spośród 21 Katolickich Kościołów Wschodnich do tradycji aleksandryjskiej należą dwa: koptyjski i etiopski; do tradycji antiocheńskiej wchodzą trzy: syryjski, maronicki i malankarski; do tradycji ormiańskiej należą tylko obrządek ormiański; do tradycji chaldejskiej również dwa: chaldejski i malabarski; zaś do tradycji najmłodszej — bizantyjskiej należą 13 Kościołów, mianowicie: melchicki, ukraiński, rumuński, italo-

-albański, słowacki, białoruski, bułgarski, węgierski, grecki, ruteński, jugosłowiański, rosyjski i albański.

Z wyżej wymienionych 21 Katolickich Kościołów Wschodnich, 6 z nich stanowią patriarchaty. I tak: patriarchat koptyjski z siedzibą w Kairze, patriarchat melchicki z siedzibą w Damaszku, patriarchat chaldejski z siedzibą w Bagdadzie oraz trzy patriarchaty z siedzibą w Bejrucie: patriarchat syryjski, maronicki oraz ormiański. Natomiast Kościół ukraiński stanowi arcybiskupstwo większe. Każdy z tych Kościołów posiada własne prawo, a jednocześnie wszystkie mają wspólne podstawowe dziedzictwo prawne, oparte na kanonach uchwalonych przez pierwszych sześć soborów powszechnych.

Stan liczbowy wiernych zgrupowanych w pięciu głównych tradycjach obrządkowych przedstawia się następująco: do obrządku aleksandryjskiego należy w sumie około 270 tys. wiernych, do obrządku antiocheńskiego około 4 mln 350 tys. wiernych, do obrządku ormiańskiego 160 tys. wiernych, do obrządku chaldejskiego 3 mln 100 tys., do obrządku bizantyjskiego około 4 mln, ale bez wiernych Kościoła Unickiego na Ukrainie, żyjących do niedawna w ukryciu. W sumie wszystkich wiernych Katolickich Kościołów Wschodnich jest około 12 milionów — bez unitów, kiedy do obrządku łacińskiego (warto tu przypomnieć) w Kościele przynależy ponad 850 mln wiernych. Należy tu podkreślić, że wierni Katolickich Kościołów Wschodnich w całym Kościele Katolickim stanowią niewielki procent, dlatego słusznie dekret soborowy *Ecclesiarum Orientalium*, a za nim Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich podkreśla potrzebę szczególnej troski całego Kościoła o rozwój tych obrządków.

Jednym z zasadniczych celów omawianego Kodeksu jest zapewnienie warunków prawnych, aby Kościoły Wschodnie mogły w całej pełni zachowywać i rozwijać swoją specyficzną tożsamość. W związku z tym — między innymi — stworzono nowe jednostki administracyjne i duszpasterskie dla tych wiernych, którzy mieszkają poza terytoriami pozostającymi pod jurysdykcją ich rodzimych Kościołów.

Kodeks jako wspólny dla wszystkich Kościołów Wschodnich, stanowi specjalną wartość wzoru w życiu i działalności nie tylko Katolickich Kościołów Wschodnich, lecz dla całego Kościoła Katolickiego. Odnosi się to szczególnie do sprawy zjednoczenia chrześcijan i całokształtu pracy apostołskiej Kościoła. Będąc jednym i wspólnym, bardziej uwydatnia wspólnotę wszystkich Kościołów Wschodnich, przez co ułatwia pastoralną ich działalność, zmierzającą do dobra duchowego wiernych, przy równoczesnym przestrzeganiu prawa partykularnego, tworzonego przez synody poszczególnych Kościołów. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich obowiązuje wszystkich katolików wschodnich, gdziekolwiek oni przebywają na świecie, podobnie jak Kodeks łaciński, obowiązujący wszystkich łacinników.

W Kodeksie dla Kościołów Wschodnich została podkreślona mentalność oraz kultura poszczególnych narodów chrześcijańskiego Wschodu, które wymagają często innych sformułowań, aniżeli te, które znajdują się

w zachodnim Kodeksie. Każdy kanon i paragraf tego Kodeksu został starannie przedyskutowany i ostatecznie sformułowany przy współpracy hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich w świetle nauki Soboru Wat. II. W dyskusji zostały również uwzględnione wielowiekowe doświadczenia chrześcijańskiego Wschodu.

2. Budowa Kodeksu — C C E O

Ostateczny tytuł tego zbioru *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* — Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich zamiast tytułu występującego w pierwszym schemacie *Codex Iuris Canonici Orientalis*, nawiązuje bezpośrednio do tradycji wschodniej i soborowej. Tytuł ten wskazuje na konkretny przedmiot Kodeksu, a tym przedmiotem są kanony oraz na jego żyjący i działający podmiot, którym są Kościoły Wschodnie. Należy podkreślić, że ta nazwa występuje już w pracach komisji kodyfikacyjnej z roku 1930. Obecna nazwa zbioru, podkreślająca bezpośrednio jego przedmiot *II Canonii* wyraźniej nawiązuje do wszystkich zbiorów wschodnich prawa kanonicznego, które są tak bardzo charakterystyczne dla chrześcijańskiego Wschodu. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich ma zupełnie inną budowę, aniżeli Kodeks łaciński. Dzieli się bowiem na tytuły, a nie na księgi. Podział na tytuły był zalecany przez papieża od początku prac kodyfikacyjnych, jako coś co jest właściwe dla Kościołów Wschodnich. Zwłaszcza papież Pius XI na audiencji udzielonej Komisji Kodyfikacyjnej dnia 8. II. 1937 roku, podkreślał potrzebę podziału Kodeksu Wschodniego na tytuły, a nie na księgi. Ostatecznie w skład Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich wchodzi 1546 kanonów, które dzielą się na 30 tytuły. Tytuły zaś zostały ułożone według istotnej ważności materiału. W ten sposób omawiany kodeks nie zaczyna się od norm generalnych prawa, jak to ma miejsce w obu kodeksach łacińskich (z roku 1917 i 1983), ale po przytoczeniu 6-ciu kanonów wstępnych (*canones praeliminares*), przechodzi do kodyfikacji zasadniczego materiału prawnego, ujętego w następujących po sobie tytułach. Oto sumaryczna treść poszczególnych tytułów kodeksu:

Tytuł I — *Wierni oraz ich prawa i obowiązki* (kan. 7—26). Tytuł II — *Kościoły sui iuris i obrządku* (kan. 27—41). Tytuł III — *Najwyższa władza Kościoła* (kan. 42—54). Tytuł IV — *Kościoły Patriarchalne* (kan. 55—150). Tytuł V — *Kościoły Arcybiskupie Większe* (kan. 151—154). Tytuł VI — *Kościoły Metropolitalne i inne Kościoły sui iuris* (kan. 155—176). Tytuł VII — *Eparchie i biskupi* (kan. 177—310). Tytuł VIII — *Exarchaty i egzarchowie* (kan. 311—321). Tytuł IX — *Konferencje hierarchów różnych Kościołów sui iuris* (kan. 322). Tytuł X — *Duchowni* (kan. 323—398). Tytuł XI — *Świeccy* (kan. 399—409). Tytuł XII — *Mnisi, zakonnicy i inne instytucje życia konsekrowanego* (kan. 410—572). Tytuł XIII — *Stowarzyszenia wiernych* (kan. 573—583). Tytuł XIV — *Ewangelizacja narodów* (kan. 584—594). Tytuł XV — *Nauczanie Kościoła* (kan. 595—666). Tytuł XVI — *Kult Boży, zwłaszcza Sakramenty św.* (kan. 667—895).

Tytuł XVII — *Ochrzczeni akatolicy, którzy nawiązali pełną jedność z Kościołem Katolickim* (kan. 896—901). Tytuł XVIII — *Ekumenizm* (kan. 902—908). Tytuł XIX — *Osoby i akty prawne* (kan. 909—935). Tytuł XX — *Urzędy* (kan. 936—978). Tytuł XXI — *Władza rządzenia* (kan. 979—995). Tytuł XXII — *Rekursy przeciw dekretem administracyjnym* (kan. 996—1006). Tytuł XXIII — *Dobra doczesne Kościoła* (kan. 1007—1054). Tytuł XXIV — *Sądy w ogólności* (kan. 1055—1184). Tytuł XXV — *Proces sporny* (kan. 1185—1356). Tytuł XXVI — *Niektóre procesy szczegółowe* (kan. 1357—1400). Tytuł XXVII — *Sankcje karne w Kościele* (kan. 1401—1467). Tytuł XXVIII — *Proces karny* (kan. 1468—1487). Tytuł XXIX — *Ustawa, zwyczaj i akty administracyjne* (kan. 1488—1539). Tytuł XXX — *Przedawnienie i obliczanie czasu* (kan. 1540—1546).

3. Idee przewodnie Kodeksu

Omawiany Kodeks podkreśla stan odrębności prawa własnego — *sui iuris* poszczególnych Kościołów Wschodnich, które różnią się między sobą odrębną liturgią oraz własną hierarchią. Dlatego szanując ich legalną różnorodność wynikającą z tradycji oraz podyktowaną warunkami współczesnymi, odsyła często do prawa partykularnego, stanowionego przez synody poszczególnych Kościołów (por. kan. 64, 70, 71). W ten sposób Kodeks pragnie podkreślić wielką rolę synodów na płaszczyźnie stanowienia prawa partykularnego poszczególnych obrządków. Ponadto Kodeks przez włączenie kanonów dotyczących Biskupa Rzymu, Kolegium Biskupiego, a także uprawnień i obowiązków wiernych chrześcijan (*Christifideles*), co było przedmiotem prac grupy mieszanej *coetus mixtus* — konsultorów obu komisji do rewizji kodeksu łacińskiego i wschodniego, zawarł *Lex Ecclesiae fundamentalis*. Zgodnie z tradycją Kościołów Wschodnich zachowuje podział na duchownych (kan. 323), zakonników (kan. 410) i świeckich (kan. 399). Kodeks nawiązuje tu do Konstytucji Dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* nr 31, gdzie występuje wyraźna wzmianka o trzech stanach w Kościele.

W oparciu o rodzimą tradycję wschodnią oraz o dyrektywy Soboru Wat. II Kodeks ustanawia sprawiedliwą równowagę między władzą własną — osobistą, a kolegią patriarchy. Należy podkreślić, że Kodeks z jednej strony gwarantuje patriarsze pełną władzę osobistą, jako znak i czynnik jedności w zarządzaniu Kościołem Patriarszym, to jednak z drugiej strony zabezpiecza skuteczność władzy synodalnej. Przedsięwzięcia patriarchy na synodzie są przedsięwzięciami synodu, któremu patriarcha zawdzięcza swoją szczególną rolę. W ten sposób synodalna konstytucyjność, która stanowi zasadniczą strukturę Kościołów Wschodnich, znalazła swe odbicie w Kodeksie. Kodeks Kanonów Katolickich Kościołów Wschodnich zdecydowanie podkreślił i zabezpieczył instytucję synodu, która jest i pozostanie nierozdzielnie złączona z instytucją patriarchy, a która zarazem stanowi tak bardzo charakterystyczną cechę orientali-

stycznego sposobu zarządzania Kościołem. Wprawdzie już Sobór Wat. II w swych dekretach: *O Katolickich Kościołach Wschodnich* i *O Ekumenizmie* podkreśla potrzebę powrotu, a zarazem umocnienia tradycji orientalistycznej we wszystkich Kościołach Wschodnich, to jednak uważne studium obydwu dekretów sprawia wrażenie, że synodalna konstytucyjność tych Kościołów zesłała niejako na drugi plan, a mianowicie na korzyść akcentowania instytucji patriarchalnej. Dopiero nowy Kodeks, o czym była mowa wyżej, wprowadza tę równowagę pomiędzy władzą osobistą w kolegialną patriarchy. W takim ujęciu uwidacznia się pozytywna treść władzy patriarchy, jako *Pater et Caput* swego patriarchalnego Kościoła (por. kan. 55).

Papież Jan Paweł II podczas swego przemówienia z racji promulgacji Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich stwierdził, że pragnie „przedstawić” nowy Kodeks także wszystkim Kościołom prawosławnym. Podkreślił, że został on opracowany z wuzględniem wszystkich zasad ekumenizmu, z należnym szacunkiem do prawa i że nie ma w nim żadnego przepisu, który stałby na przeszkodzie wspólnemu dążeniu „Kościołów siostrzanych” ku jedności (por. kan. 903). Kodeks poświęca temu zagadnieniu odrębny tytuł — XVIII, zawierający 7 kanonów, od kan. 902 do kan. 908. Charakter ekumeniczny Kodeksu w pełni odpowiada założeniu Soboru Wat. II, który w swoim dekrete O E. nr 1 i 24 stwierdza, aby Wschodnie Kościoły Katolickie „rozwickały się i z nową siłą apostołską spełniały powierzone sobie zadanie zarówno dla dobra dusz, jak też ze względu na szczególnie obowiązek popierania jedności wszystkich chrześcijan, szczególnie wschodnich”. Kodeks podaje również dyspozycje dotyczące rozwoju dobrych stosunków wyznaniowych z braćmi akatolikami, zwłaszcza wschodnimi.

W nowym Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich został także podkreślony charakter misyjny tych Kościołów. Wkazaniamy dotyczące apostołstwa misyjnego, oparte na tradycji różnych Kościołów Wschodnich, mogą wywrzeć skuteczny wpływ na ewangelizację tych ludów i narodów — niechrześcijan, z którymi wspólnie zamieszkują te same terytoria. Kodeks podkreśla czynny udział laikatu w życiu Kościoła, np. świeccy mogą mieć udział w sądownictwie kościelnym w charakterze sędziów, adwokatów, notariuszy, obrońców wężła i promotora sprawiedliwości kan. 253, 262—263, 1141, 1099).

Normy Kodeksu potwierdzają również to, co nauka Kościoła katolickiego otwarcie głosi na temat podstawowych praw każdej osoby ludzkiej i każdego ochrzczonego. Praw dotyczących nie tylko istnienia osoby ludzkiej, ale także jej rozwoju. Mając na uwadze szczególną strukturę Kościołów Wschodnich, Kodeks uwydatnia też zasadę pomocniczości w życiu i działalności poszczególnych Kościołów. Zgodnie z tradycją wschodnią Kodeks w zakresie prawa karnego nie przewiduje kar *latae sententiae*.

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich szczególną troską otacza tych wiernych, którzy znajdują się chociażby czasowo poza terytorium

własnych patriarchatów, arcybiskupstw większych, czy też poza granicami własnej metropolii. Dla nich powołano do życia nowe jednostki administracyjne, a mianowicie eparchie i egzarchaty podległe biskupom lub innym hierarchom mianowanym bezpośrednio przez Stolicę Apostolską. Sprawują oni swoją władzę pasterską na mocy prawa specjalnego, zatwierdzonego przez najwyższy autorytet Kościoła, jakim jest sam papież (por. kan. 174—176, kan. 148 § 1—3). Jest to praktyczna realizacja dyspozycji zawartych w numerze 4 dekretu soborowego *Orientalium Ecclesiarum*, która brzmi: „Toteż na całym świecie należy troszczyć się o zachowanie oraz o rozwój wszystkich Kościołów partykularnych, i dlatego należy tworzyć nowe parafie i własną hierarchię, gdzie tego domaga się dobro duchowe wiernych”. Natomiast tam, gdzie nie można z powodu jakiejś ważnej przyczyny, często natury politycznej, ustanowić jednostek duszpasterskich i administracyjnych, wierni tych terenów są poddani trosce duszpasterskiej miejscowych ordynariuszy łacińskich, jak to miało miejsce jeszcze do niedawna w Polsce, gdzie po II wojnie światowej wierni obrządku bizantyjsko-ukraińskiego byli podporządkowani ordynariuszowi łacińskiemu, jakim był zmarły prymas Polski kard. Stefan Wyszyński, a po nim kard. Józef Glemp. Natomiast wierni obrządku ormiańskiego w Polsce po dzień dzisiejszy są podporządkowani prymasowi Polski.

W Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich występuje szereg innych instytucji prawnych charakterystycznych dla chrześcijańskiego Wschodu, chociażby instytucje synodalne, a zwłaszcza synod stały, który zupełnie jest obcy kanonistyce łacińskiej.

Zasugerowane tu figury prawne oraz inne występujące w omawianym Kodeksie, czekają na dalszą pogłębioną analizę kanoniczną. Ze zrozumiałych względów, jest rzeczą niemożliwą przedstawić je wyczerpująco w ramach jednego ogólnego artykułu.

Zakończenie

Promulgacja Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich po ogłoszeniu w 1983 r. Kodeksu Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego oraz po przeprowadzeniu reformy Kurii Rzymskiej przez Konstytucję Apostolską *Pastor Oonus* z dnia 28 VI 1988 r., zakończyła definitywnie odnowę prawodawstwa całego Kościoła Katolickiego. Jest to całkowicie zgodne z postulatami Soboru Wat. II oraz z dążeniami ostatnich papieży, a mianowicie Jana XXIII, Pawła VI oraz Jana Pawła II. Dzięki Kodeksowi Kanonów Kościołów Wschodnich poszczególne Kościoły Wschodnie będą mogły odnowić nie tylko znajomość swoich tradycji i dyscypliny, ale przede wszystkim będą mogły dostrzec właściwą swą rolę i misję budowy Królestwa Chrystusa w Kościele powszechnym. Kodeks ten może być prawdziwym *vehiculum caritatis* w służbie całego Kościoła, wnosząc swój wkład w budowę świata opartego na sprawiedliwości, pokoju i wolności, a przede wszystkim na miłości. Ojciec św. Jan Paweł II w czasie

swego przemówienia z racji promulgacji Kodeksu mocno zachęcał, aby wszystkie fakultety Prawa Kanonicznego podjęły rzetelne studium o charakterze porównawczym obydwu Kodeksów *ut in Facultatibus iuris Canonici idoneum provehatur studium comparativum amborum Codicum*. Wydziały Prawa Kanonicznego w żaden sposób nie mogą czuć się zwolnione z tego rodzaju poszukiwań. Kapłani zaś pracujący w duszpasterstwie winni być dokształceni w tym przedmiocie podczas kursów duszpasterskich, dni skupienia i przy innych sposobnych okazjach. Papież wezwał, aby wszyscy chrześcijanie przyjęli ten Kodeks w duchu wiary z wielką ufnością i przekonaniem, że jego praktyczne zastosowanie w życiu przyniesie całemu Kościołowi wiele pożytku i satysfakcji. Dotyczy to szczególnie norm, które odnoszą się do dobra całego Kościoła. Wśród tych norm znajdują się przepisy określające zakres władzy hierarchów Kościołów Wschodnich *sui iuris*, ograniczonej do pewnych terytoriów oraz kanonów regulujących sprawę przynależności obrządkowej dzieci, pochodzących z rodziców, którzy przynależą do różnych obrządków. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich w kan. 34 wymaga w tej sytuacji zgodnej decyzji obojga rodziców. Jednak przepisy te mogą być uzupełniane lub modyfikowane w oparciu o *ius speciale* i *ad tempus*, zgodnie z prawem partykularnym stanowionym przez synody poszczególnych obrządków. Konferencje Biskupów jako kompetentna władza na danym terytorium ma zapewnić nie tylko pokojowe współżycie między wiernymi różnych obrządków, co więcej, ma stworzyć z wielości form obrządkowych jedną rodzinę Bożą, która miłuje się wzajemnie w Chrystucie.

Naocznym zastosowaniem tego postulatu w życie jest przekazanie przez Konferencję Episkopatu Polski kościoła w Przemyślu, będącego własnością obrządku łacińskiego, dla wiernych obrządku bizantyjsko-ukraińskiego, którym wzmiankowany kościół przez kilka lat będzie służył jako katedra.

Wnioski końcowe

1. Wydziały Prawa Kanonicznego winny powołać wspólną komisję specjalistów do przekładu Kodeksu, omawianego w tym artykule, na język polski (jak to miało miejsce przy przekładzie Kodeksu łacińskiego).
 2. Pilna potrzeba pogłębionego studium porównawczego obu kodeksów oraz instytucji prawnych, charakterystycznych dla Kodeksu Wschodniego.
 3. W seminariach duchownych w Polsce, zarówno diecezjalnych jak i zakonnych, poszerzyć wykład prawa kanonicznego o Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (choćaby w jakimś ogólnym zarysie).
- Por. O E. nr 5.